

Ulrum – bakermat van de Afscheiding

Op school vroeger tijdens de geschiedenisles was de gebeurtenis van elke emotie ontgaan. Je leerde eenvouding: 1834 – Afscheiding in Ulrum. Dat was het zo ongeveer. Niets van de opwinding die dit feit gaf in kerkelijk (Noord-)Nederland, niets van het rumoer dat erdoor in Ulrum – het dorp waar het allemaal begon – ontstond, omdat ds. Hendrik de Cock er toevallig op dat moment dominee was. Maar de gelovigen – voor- zowel als tegenstanders van de predikant – en nieuwsgierigen liepen te hoop in Ulrum. Even christelijk ging het daarbij niet steeds toe. De kerkelijke revolutie kraaide in het normaal zo rustige dorp in het Marnegebied. En een nieuwe kerk ontstond als gevolg ervan.

De kerk van Ulrum, in 1834 het toneel van de Afscheiding, waardoor de gereformeerde kerk ontstond. © ARCHIEF NVHN

De gebeurtenissen in Ulrum en de emoties waarmee die gepaard gingen staan beschreven in het boek 'Marne memories 1 en 2'. Het is een gedeeltelijke heruitgave van een al veel eerder verschenen boek van 'meester' Van Weerden, jarenlang schoolhoofd in Zuurdijk. In de heruitgave staan ook een flink aantal nieuwe artikelen, die niet in het eerste deel werden opgenomen. Zoals die van de Afscheiding. Meester Van Weerden – die als amateur-streekhistoricus gewetensvol te werk ging – biedt een aardige kijk op een onrustige tijd in Ulrum en direct omgeving.

Hendrik de Cock (geboren in 1801 in Wildervank als burgemeesterszoon) kwam als predikant van Noordlaren in 1829 naar Ulrum. Ds. De Cock onderscheidde zich aanvankelijk

niet van zijn collega-predikanten. Evenals zij was hij maar matig op de hoogte met de gereformeerde leerstellingen. Gesprekken met ouderen mensen stemden hem echter tot nadenken en brachten hem ertoe de schriften te bestuderen. Zijn bevindingen begon hij in zijn preken te verwerken. "De prediking trok spoedig zoveel mensen dat de kerk ze niet bevatten kon," schrijft Van Weerden. "Ze kwamen van heinde en verre, te voet, per rijtuig, per schuit, zelfs uit Friesland en Drenthe." Het waren vooral eenvoudige mensen die tot De Cocks aanhangers behoorden. Van Weerden maakt duidelijk waarom: veel predikanten keken destijds op het gewone volk neer, weigerden huisbe-

zoek te doen en gaven geen catechisatie, terwijl ook op het zedelijk gedrag van sommigen het een en ander viel aan te merken. Ds. De Cock – die in zijn preken steeds feller van toon werd – noemde hen 'valse leraars'. Een conflict kon niet uitblijven. Dat kwam er toen ds. De Cock twee kinderen uit het naburige Vierhuizen tegen de regels in doopte. Hij werd daarop geschorst en vervolgens uit het ambt gezet. De zaak spitste zich toe en in de kerk ontstonden tumultueuze toestanden tussen voor- en tegenstanders van de predikant. Het leidde ertoe dat 14 oktober 1834 de acte van Afscheiding werd getekend. Dat gaf echter aanleiding tot nieuwe verwikkelingen. Ds. De Cock gaf aan

dat hij de zondag erop in de kerk van Ulrum zou preken.

De autoriteiten in gemeente en provincie dirigeerden zekerheidshalve politiemensen uit de wijde omtrek naar het dorp. Zij beletten ds. De Cock de kerk te betreden, maar onsmakelijke toestanden konden zij niet voorkomen. De sfeer in Ulrum bleef gespannen, zo legt Van Weerden uit. Daarom werd tegen het weekend erop een compagnie soldaten naar het dorp gestuurd, meer dan honderd man. Het bleek geen overbodige maatregel, want in het dorp waren die zondag meer dan duizend vreemdelingen samengestroomd, velen uit nieuwsgierigheid en sensatiezucht. De militairen zorgden voor een ongestoord verloop

van de kerkdienst, die werd geleid door de dominee van Vierhuizen. Ds. De Cock werd huisarrest opgelegd en moest zich later voor de rechtbank verantwoorden wegens ordeverstoring. Hij werd tot drie maanden gevangenisstraf en honderdvijftig gulden boete veroordeeld. Zijn schorsing bleef gehandhaafd, omdat hij zich niet inschikkelijk toonde. De pastorie moest – toen De Cock nog in de gevangenis zat – worden ontruimd. Het gezin verhuisde naar Smilde, waar inmiddels een nieuwe gemeente was gesticht. Maar rond de nieuw gestichte christelijk gereformeerde kerk bleef het nog lange tijd onrustig door vervolgingen van buiten en interne verdeeldheid.